

М. С. Бурикаспірант
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

На даний час висувуються підвищені вимоги до професійної якості та особистісної підготовки спеціалістів. Формування якісних педагогічних посад є передумовою різнобічного розвитку особистості, різкого підвищення професійного рівня, переорієнтації продуктивності, трансформації змісту підготовки майбутнього вчителя. Аналізуючи різноманітні наукові дослідження, можна констатувати, що вищі педагогічні навчальні заклади недостатньо підготовлені до належної підготовки кваліфікованих кадрів. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій, певною мірою залежать від забезпечення у закладі вищої освіти педагогічних умов, які не можуть бути постійними, вони змінюються під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Певні корективи вносить і зміна засобів, які використовуються в навчально-виховному процесі. Сучасні педагогічні технології спрямовані не лише на формування високого рівня професійних знань, умінь і навичок майбутніх учителів трудового навчання та технологій, а й на виховання у них почуття відповідальності, ініціативи, вольових якостей для самостійного оволодіння ними. У статті розглянуто педагогічні умови, які забезпечують успіх майбутніх учителів трудового навчання та технологій у самоосвіті та саморозвитку. Запропоновані педагогічні умови дозволяють повною мірою розкрити потенціал майбутніх вчителів трудового навчання та технологій для розвитку їх професійних здібностей. В ході досліджень виділили 4 педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій у процесі фахової підготовки: формування у майбутніх учителів мотивації до самоосвіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх учителів; педагогічне стимулювання самоосвіти майбутніх учителів; застосування ІКТ у процесі самоосвіти майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Вважаємо, що застосування вищезазначених умов навчання підвищить ефективність до самонавчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Ключові слова: самоосвітня компетентність; педагогічні умови; самоосвіта; інформаційно-комунікаційні технології; умови.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток у всіх сферах життя суспільства ставить перед собою завдання виховання покоління, здатного мислити нетрадиційно, творчо та самостійно. Тому центральним завданням сучасної системи вищої професійної освіти є підвищення її якості. Сьогодні поняття якості освіти розглядається як найважливіший чинник сталого розвитку країни та її технологічної, економічної, інформаційної та моральної безпеки.

Суспільство потребує спеціалістів які здатні не лише збирати, накопичувати, класифікувати та зберігати інформацію, але й критично її обробляти, використовувати та поширювати. Реалізований у системі освіти компетентнісний підхід забезпечує цілеспрямований розвиток відповідальних, конкурентоспроможних, мобільних на ринку праці спеціалістів, які на високому рівні задовольняють специфічні потреби. Сучасна людина повинна вміти швидко сприймати й опрацьовувати великий обсяг інформації, вміти шукати, збирати, обро-

бляти, аналізувати, синтезувати, порівнювати, оцінювати, приймати рішення, складати плани, документувати, поширювати та зберігати.

У сучасних умовах формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій є невід'ємною складовою підвищення якості вищої освіти і стало однією з багатоаспектних проблем, що стоять перед державою. У даній статті зупинимося на одному з них – розглянемо проблеми виявлення педагогічних умов, які формують самоосвітню компетентність, та дозволяють прогнозувати успішність особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самоосвіта майбутніх фахівців висвітлюються у роботах Л. Н. Кулікова, О. Б. Кисельова, І. Л. Наумченко, Т. Н. Пацукова, Р. С. Сухобська, М. В. Сліпченко. С. Ратушинська та ін. Серед їхніх наукових досягнень самоосвіта майбутнього вчителя вважається необхідною складовою забезпечення готовності до подальшої освіти. Зокрема у роботі Р. Р. Сагітова (у ході вивчення гуманітар-

них досліджень), Є. С. Чеботарьова (у ході проєктної діяльності), Ю. М. Демченко (у процесі професійної підготовки майбутніх учителів математики), К. А. Злотников (формування та розвиток здібностей до самоосвіти як цінності майбутнього вчителя-бакалавра) розглядається проблема педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності.

Формулювання мети статті є визначення і обґрунтування педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Виклад основного матеріалу Останнім часом в педагогіці України було зроблено багато спроб знайти оптимальний спосіб реалізації нових освітніх завдань. Аналізуючи науково-методичну літературу, можна стверджувати, що базові здібності майбутніх учителів формуються під впливом певних зовнішніх і внутрішніх умов, свідомого чи неусвідомленого сприйняття інформації, участі в певних видах діяльності. Самоосвітня компетентність майбутніх учителів трудового навчання та технологій вимагає забезпечення певних педагогічних умов.

Видатні вчені (В. Андрєєва, Ю. Бабанський, М. Конюхов, О. Пехота, Р. Серьожников та ін.) з різних позицій розглядали зміст поняття «педагогічні умови». У ході теоретичного аналізу встановлено, що єдиного пояснення природи поняття «умова» не існує. В енциклопедичному словнику умова вважається сукупністю факторів, які впливають на щось, створюючи середовище для того, щоб щось діяло або протікало [5, с. 134]. У словнику Грінченка умова, -ви, – взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь; угода, договір; вимога, пропозиція, що висуваються однією зі сторін, які домовляються про що-небудь, а також при укладанні угоди, договору.

Умови – це складові частини комплексів предметів (речей, їх станів, взаємодій), з яких впливає існування відповідного явища. У загальному вигляді це складне явище називається достатньою умовою. Якщо з усіх можливих умов вибрати загальні, то ми отримуємо необхідні умови, умови, за яких може відбуватися певне явище.

М. Конюхов під «умовою» розуміє сукупність явищ зовнішнього і внутрішнього середовища, які можуть впливати на розвиток того чи іншого психологічного явища, причому явище опосередковується діяльністю окремої людини, групи людей. В. Каспіна під умовами розуміє середовище, яке стимулює формування впевненості студента, подає студентам чіткі умови, колективно вирішує точки зору перед студентами та викладачами.

Умови – це складові частини об'єктних комплексів (речей, їх станів, взаємодій), з яких виникає існування відповідного явища. Взагалі цей комплекс називають достатньою умовою явища. Якщо

з усіх можливих умов вибрати загальну умову, то отримаємо необхідну умову, тобто такі, за яких можливе певне явище. Визначення поняття «стан» у педагогіці пов'язане переважно з педагогічним розумінням цієї категорії. Поняття «умова» широко використовується в навчанні для опису всього освітнього процесу, різних його сторін і складових.

Аналізуючи науково-педагогічну літературу, більшість науковців розглядають поняття «педагогічні умови».

Тому під «педагогічними умовами» Р. Серьожникова розуміє сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів і прийомів навчання [3, с. 242]. На думку В. Андрєєва, педагогічні умови – це результат цілеспрямованого відбору, побудови і застосування елементів змісту, методів (приймів), організаційних форм навчання для досягнення педагогічної мети. Ю. Бабанський визначає педагогічні умови як фактори (середовища), від яких залежить ефективність функціонування системи навчання [8].

Згідно з психолого-педагогічними дослідженнями під педагогічними умовами слід розуміти середовище, яке залежить і виникає в загальному продуктивному навчальному процесі професійної підготовки фахівця, опосередкованого діяльністю окремої людини чи групи людей. При цьому умови є динамічними регуляторами інформаційних, особистісних, психолого-педагогічних чинників навчання. Пожидаєва під «педагогічними умовами» розуміє детермінанти, що забезпечують процес формування знань, умінь і навичок [6, с. 133-139]. К. Дубич визначає поняття «педагогічні умови» як сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених заходів педагогічного процесу, які забезпечують досягнення конкретної мети [3, с. 79].

Ю. Демченко до педагогічних умов відносить:

1. Формування в студентів мотивації до самоосвіти.

2. Педагогічне стимулювання студентів.

3. Науково-дослідну діяльність як засіб формування самоосвітньої компетентності [2, с. 85].

Н. Воропай [1] розглядає самоосвітню компетентність студентів в умовах активного розвитку в інформаційно-комунікаційному середовищі, що зумовлює актуальність переорієнтації освітнього процесу на навчання студентів різноманітними видами комп'ютерних програм. На думку науковців, це середовище може полегшити та стимулювати процес пізнавально-пошукової діяльності студентів, надаючи їм творчого спрямування.

Ю. Пришупа, розглядаючи особливості формування самоосвітньої компетентності, виділила такі педагогічні умови: формування мотивації студентів до самоосвіти та самовдосконалення; розроблення і використання комплексу тренінгових занять для майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу; активізацію навчально-піз-

навальної діяльності студентів за допомогою технологій проблемного навчання та засобами ІКТ; застосування різних форм самоосвіти і самовиховання майбутніх учителів у процесі аудиторної та позааудиторної роботи [7, с. 64].

Н. Коваленко визначає низку педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності, а саме: врахування соціокультурного середовища; стимулювання пізнавальних інтересів; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи; практична спрямованість та міждисциплінарний характер завдань; врахування життєвого і навчального досвіду учнів; інформаційне забезпечення самоосвіти [4, с. 84].

Ми погоджуємося з науковцями в тому, що педагогічні умови – це категорія, яка визначається як система конкретних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що виробляються об'єктивно або створюються суб'єктивно, і необхідні для досягнення конкретних педагогічних цілей.

Педагогічні умови – структурна оболонка технології навчання або моделі навчання; середовище, в якому реалізуються технічні компоненти. Таким чином, педагогічні умови ми розуміємо як сукупність організаційних форм, методів, прийомів і засобів координації навчання, що впливають на студентів, з метою стимулювання ефективного саморозвитку професійно важливих особистісних компетенцій і якостей, фундаментальних компетентностей, а отже – загального розвитку їх особистості.

На основі проведеного аналізу наукових праць нами виявлено низку педагогічних умов для якісного формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій, зокрема:

- Удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

- Розроблення та реалізація комплексно-цільової програми ЗВО з підготовки студентів до самоосвіти протягом життя.

- Розуміння студентами важливості самоосвітньої компетентності.

- Реалізація управлінської взаємодії педагогів та студентів у процесі формування самоосвітньої компетентності.

- Застосування ІКТ у процесі самоосвіти майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

- Створення сприятливого середовища для самоосвітньої діяльності.

- Педагогічне стимулювання самоосвіти студентів.

- Організація самостійної пошуково-дослідної діяльності майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

- Формування в студентів мотивації до самоосвіти.

- Визначення та реалізація можливостей дисциплін професійної підготовки для майбутніх вчителів трудового навчання та технологій.

- Етапність розвитку самоосвітньої компетентності.

- Залучення студентів, починаючи з першого курсу, до самостійної науково-дослідної діяльності.

- Створення рефлексивної позиції на всіх етапах формування самоосвітньої компетентності.

- Врахування соціокультурного середовища студентської молоді.

- Спіратися на життєвий і навчальний досвід студентів.

Здійснене дослідження дає підставу виділити такі педагогічні умови:

Перша педагогічна умова – це формування у студентів мотивації до самоосвіти. Як вирішальна і потужна сила самоосвіти мотивація є важливою умовою професійного розвитку, становлення та вдосконалення майбутнього вчителя. Умови, що формують мотиваційний компонент самонавчальних компетентностей студентів, мають пріоритетне значення для спонукання до активного здобуття освітнього процесу з метою підготовки до подальшої професійної компетентності. Першою ланкою в системі формування самоосвіти стають спонукальні компоненти здібності студентів, оскільки потреба в самоосвіті є однією з головних причин самостійного засвоєння знань і створення відповідних ситуацій, що відповідають їхнім потребам.

Друга педагогічна умова – це удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх учителів. Рівень її організації визначається результатами засвоєння знань, розвитком активних, творчих особистостей, які прагнуть постійно поповнювати свої знання. Особливо це важливо для студентів молодших курсів, які тільки почали адаптуватися до умов навчання закладів вищої освіти і в цей час формується здатність до самоосвіти.

Третя педагогічна умова передбачає педагогічне стимулювання самоосвіти майбутніх учителів трудового навчання та технологій. Вважаємо, що тут криється важливий резерв для посилення самостійної навчальної діяльності студентів, а необхідною умовою є формування у майбутніх випускників установок на особистісно значущу самоосвіту. У цьому випадку переваги самовиховання очевидні, і вони впливають із самої його природи. Формування здібностей до самоосвіти переважно відбувається на лекціях, семінарах. Роль викладача в цьому випадку полягає не тільки в тому, щоб стимулювати інтерес студентів до предмету, але, що ще важливіше, в тому, щоб направляти їх думку і волю, активно формувати потреби в систематичній самоосвіті.

Четвертою педагогічною умовою, є необхідність застосовувати ІКТ у процесі самоосвіти май-

бутніх учителів трудового навчання та технологій. Використання ІКТ-навчання у освітньому процесі закладів вищої освіти сприяє досягненню мети навчання а саме, до основної мети предметної програми – формування ІКТ-позитивного майбутнього. Експерти переконані в ефективності цих технологій навчання та методів їх практичного засвоєння в умовах навчання нових інформаційних комунікаційні технологій.

Висновки: Отже, враховуючи доробки науковців, власний досвід визначено такі провідні педагогічні умови формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій у процесі фахової підготовки: формування у майбутніх учителів мотивації до самоосвіти; удосконалення навчально-методичного забезпечення організації самостійної роботи майбутніх учителів; педагогічне стимулювання самоосвіти майбутніх учителів; застосування ІКТ у процесі самоосвіти майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Вважаємо, що застосування вищезазначених умов навчання підвищить ефективність до самонавчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій, та забезпечить організацію навчального процесу, за якого відбудеться перехід студента в позицію фахівця, а навчальна діяльність трансформується у професійну, забезпечуючи зміну предмета діяльності. Окрім цього, це активізує навчальний процес, уможливить становлення особистості студента володіє самоосвітньою компетентністю, а його підготовка відповідатиме вимогам сучасного інформаційного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Воропай Н. А. Формування самоосвітньої компетентності у майбутніх учителів початкових класів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Воропай Наталія Анатоліївна. Херсон, 2011. 240 с.
2. Демченко Ю. М. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя математики у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Кіровоград, 2016. 265 с.
3. Дубич К. В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Дубич Клавдія Василівна. Рівне, 2007. 267 с.
4. Коваленко Н. В. Формування самоосвітньої компетентності учнів основної школи сільської місцевості : дис. ... канд. пед. наук. Суми, 2009. 209 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. Овчарук. К. : К. І. С., 2004. 112 с.
6. Пожидаєва О. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності. Наукові записки : зб. ст. 2012. № 6. Сер. Психолого-педагогічні науки. С. 133-139.
7. Пришупа Ю. Ю. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх інженерів-будівельників у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016. 227 с.
8. Серьожникова Р.К., Пархоменко Н.Д., Яковичка Л.С. Основи психології і педагогіки: Навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2003. 243 с.

Burik M. Pedagogical conditions for the formation of self-educational competence of future teachers of labor education and technology

Currently, there are increased requirements for the professional quality and personal training of specialists. The formation of high-quality teaching positions is a prerequisite for versatile personality development, a sharp increase in professional level, reorientation of productivity, and transformation of the content of future teacher training. Analyzing various scientific studies, it can be stated that higher pedagogical educational institutions are not sufficiently prepared for the proper training of qualified personnel. The training of future teachers of labor education and technology depends to some extent on the provision of pedagogical conditions in the institution of higher education, which cannot be constant, they change under the influence of many internal and external factors. Certain adjustments are made by changing the means used in the educational process. Modern pedagogical technologies are aimed not only at the formation of a high level of professional knowledge, abilities and skills of future teachers of labor education and technology, but also at nurturing in them a sense of responsibility, initiative, willpower for independent mastery of them. The article examines pedagogical conditions that ensure the success of future teachers of labor training and technology in self-education and self-development. The proposed pedagogical conditions allow to fully reveal the potential of future teachers of labor training and technology for the development of their professional abilities. In the course of research, 4 pedagogical conditions were identified for the formation of self-educational competence of future teachers of labor education and technology in the process of professional training: formation of motivation for self-education in future teachers; improvement of educational and methodological support for the organization of independent work of future teachers; pedagogical stimulation of self-education of future teachers; application of ICT in the process of self-education of future teachers of labor training and technology. We believe that the application of the above-mentioned training conditions will increase the effectiveness of self-study of future teachers of labor education and technology.

Key words: self-education competence; pedagogical conditions; self-education; information and communication technologies; conditions.